

Пена Любов Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76000, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел.: (0342)59-60-08, e-mail: liubov.pena@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7154-4617>

ВАСИЛЬ СІМОВИЧ ПРО СЛОВОТВІР

Анотація. Словотвір (дериватологію) як самостійний розділ лінгвістики, а не як частину етимології, лексикології чи морфології, почали виділяти в 50-х рр. ХХ ст. завдяки працям Івана Ковалика, який уперше в україністиці обґрунтував необхідність такого виокремлення: словотвір має чітко визначений спеціальний предмет дослідження, власну проблематику, що у всій своїй сукупності не включалася до складу якоїсь іншої галузі науки, вироблену й узвичаєну в науковій практиці систему наукових понять і термінів та перспективні методи наукового дослідження, зумовлені об'єктом вивчення і перевірені на практиці.

Однак і в раніших працях українських мовознавців (напр., Степан Смаль-Стоцький і Теодор Гартнер, Євген Тимченко, Олекса Синявський, Олена Курило та ін.) більшою чи меншою мірою вміщено принагідні описи словотвірної системи нашої мови. У пропонованій статті проаналізовано словотвірні особливості української мови, висвітлені у книзі Василя Сімовича «Практична граматики української мови» (1918 р.) із присвятою «Учасникам курсів української мови в таборах полонених Українців: Фрайштадті (Австрія), в Зальцведелі, Вецлярі, в Раштаті та Ганновер.-Міндені (всі в Німеччині)».

В аналізованій «Граматиці» немає окремого розділу, присвяченого словотвору. Питання дериватології розглянуто в розділі «Слова» під час аналізу лексичних та граматичних ознак слів різних частин мови. Зокрема, відомості про словотвір подано в підрозділах «Як творять ся слова», «Значіння приставок», «Зложені приставки», «Здрібнілі та пєсливі слова», «Зложені слова». Василь Сімович характеризує словотворчі форманти з погляду їхньої семантики, продуктивності/непродуктивності, ілюструючи багатьма прикладами. Мовознавець звертає увагу на явище багатозначності, омонімії та синонімії афіксів.

Описуючи граматичні особливості частин мови, автор акцентує на творенні нових слів у системі кожної з них: «Творення іменників», «Як творять ся прикметники», «Як поділяють ся числівники й як вони творять ся», «Як творять ся дієслова», «Творення прислівників», «Значіння приіменників і як вони творять ся», «Приіменники-приставки», «Як потворили ся злучники».

Цікавими є спостереження В.Сімовича про творення й уживання слів різночастиномовної належності зі значенням пестливості.

У статті коротко описано систему використаних у «Граматиці» мовознавчих термінів, багато з яких, на нашу думку, можна було б повернути до сучасної української термінології замість усталених чужомовних лексем.

Ключові слова: словотвір, словотворчі засоби, спосіб словотворення, суфікс, префікс, Василь Сімович, «Практична граматики української мови».

Pena Liubov Ivanivna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Ukrainian Language Department of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 76000, Ivano-Frankivsk, St. Shevchenko, 57, tel.: (0342)59-60-08, e-mail: liubov.pena@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7154-4617>

VASYL SIMOVYCH ABOUT THE WORD-FORMATION

Abstract. Word-formation (derivatology) as an independent section of linguistics, and not as a part of etymology, lexicology or morphology, began to be singled out in the 1950s. thanks to the works of Ivan Kovalyk, who for the first time in Ukrainian studies substantiated the need for such a separation: a word work has a clearly defined special subject of research, its own problematic, which in its entirety was not included in the composition of any other field of science, a system of scientific concepts and terms developed and used in scientific practice and promising methods of scientific research determined by the object of study and tested in practice.

However, in the earlier works of Ukrainian linguists (e.g., Stepan Smal-Stotskyi and Teodor Gartner, Roman Smal-Stotskyi, Yevhen Tymchenko, Oleksa Syniavskyi, Olena Kurylo etc.) to a greater or lesser extent random descriptions of the word-forming system of our language are included. The proposed article analyzes the word-

forming features of the Ukrainian language, highlighted in Vasyl Simovych's book "Practical Grammar of the Ukrainian Language" (1918) with a dedication "To the participants of Ukrainian language courses in the camps of Ukrainian prisoners of war: Freistadt (Austria), Salzwedel, Wetzlar, Rastatt and Hannover.-Minden (all in Germany)".

In the analyzed "Grammar" there is no separate section devoted to word formation. The issue of derivation is considered in the section "Words" during the analysis of lexical and grammatical signs of words of different parts of the language. In particular, information about the word structure is given in the subsections "How words are formed", "Meaning of prefixes", "Compound prefixes", "Chronic and pensive words", "Compound words". Vasyl Simovych characterizes word-forming formants from the point of view of their semantics, productivity/unproductivity, illustrating with many examples. The linguist draws attention to the phenomenon of polysemy and synonymy of affixes.

Describing the grammatical features of the parts of speech, the author emphasizes the creation of new words in the system of each of them: "Creation of nouns", "How adjectives are created", "How numerals are divided and how they are created", "How verbs are created", "Formation of adverbs", "Meaning of prepositions and how they are formed", "Preposition-prefixes", "How conjunctions are formed".

V. Simovych's observations about the creation and use of words of multi-partite linguistic belonging with the meaning of caress are interesting.

The article briefly describes the system of linguistic terms used in "Grammar", many of which could be returned to modern Ukrainian terminology instead of established foreign language lexemes.

Keywords: word-form, word-formative means, method of word-formation, suffix, prefix, Vasyl Simovych, "Practical Grammar of the Ukrainian Language".

Постановка проблеми. Як самостійний розділ мовознавства, що має чітко визначений спеціальний предмет дослідження, власну проблематику, що в усій своїй сукупності не включалася до складу якоїсь іншої галузі науки, вироблену й узвичаєну в науковій практиці систему наукових понять і термінів та перспективні методи наукового дослідження, зумовлені об'єктом вивчення і

перевірені на практиці, словотвір в україністиці почали виділяти в 50-х рр. ХХ ст. завдяки працям професора Івана Івановича Ковалика, професійна й наукова діяльність якого пов'язана з Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника (колишній Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені Василя Стефаника), де протягом 1974-1983 рр. він очолював кафедру української мови. Однак і в раніших роботах висвітлювали деякі аспекти словотвору української мови, зокрема такі автори, як Степан Смаль-Стоцький і Теодор Гартнер, Роман Смаль-Стоцький, Євген Тимченко, Олекса Синявський, Олена Курило та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській лінгвістиці є наукові розвідки, присвячені розгляду питань словотвору у граматиках та інших працях, що стосуються мовознавчої тематики.

Мета пропонованої статті – проаналізувати словотвірні особливості української мови, засвідчені у «Практичній граматиці української мови» Василя Сімовича, що побачила світ 1918 р.

Виклад основного матеріалу. У названій книзі, як і в інших джерелах того часу, відомості зі словотвору не зібрані в одному розділі, а «розсіпані» частинами в кількох розділах.

Розгляд мовного матеріалу у граматиці, як зазначає автор, охоплює «три частини: ...1. звуки, 2. слова й 3. речення» [1, с. 22]. Далі вказано, що друга частина «займається словами, як вони творять ся (словотвір)» [1, с. 22]. Частина «Слова» власне й починається підрозділом «Як творять ся слова» [1, с. 85-90], у якому автор наголошує на тому, що мова безперестанно збагачується новими лексемами різними шляхами, зокрема й завдяки словотворенню: «Це все (збагачення мови новими одиницями. – Л.П.) робить ся постійно, в тому напрямі мова ніколи не спочиває. Усе переймає чужі слова й постійно нові собі творить, збагачуючи безнастанно скарб мови (лексику). Чим у якій мові більше слів, тим вона вважається багаччою, культурнішою» [1, с. 85].

Автор тісно пов'язує словотвір з етимологією, що відображено в дефініції: «Наука, яка обіймає закони творення слів, називається словотвором, з грецька етимольогією» [1, с. 90].

Творення слів В.Сімович вдало порівнює з деревом: «Кожне дерево виростає з коріння. Корінь як до дерева. Буває так, що на ньому нема ні з переду, ні з заду корінчиків, і він сам один виростає з під землі, щоб стати пнем деревини. А то частіше корінь має побічні корінчики – приростки з переду, або наростки ззаду, і з цього всього разом виростає пеня».

І кожне слово має свій корінь, до якого з переду можуть приставлятися корінчики-словечка – приставки – або позад його можуть наростати корінчики-словечка, – наростки – щоб разом із ними вирости в пеня слова» [1, с. 87]. Цей матеріал супроводжують схематичні малюнки зі вдалими й доступними поясненнями.

На основі спостережень над творенням і функціонуванням похідних слів у мові автор висноує: «Яке саме словечко додати з переду незмінної частини слова, яке з заду, щоби слово мало таке, а не иньче значіння, народів каже його народне чуття. Учені люди зібрали це все в систему, поклали закони, й уже на основі цих законів самі свідомо творять слова, яких потрібно їм. Тільки ж у мові приймають ся лиш такі слова вчених, які вони повитворювали в душі народньої мови, всі иньчі пропадають».

То так слова творить сам народ несвідомо на основі чуття, і творять їх учені свідомо в народньому душі» [1, с. 86-87].

Загальні відомості про суфікси подані в пункті «Значіння наростків» [1, с. 90-91], і оскільки кожна частина мови має свої суфікси, то їх розглянуто під час опису особливостей відповідного лексико-граматичного розряду слів. Зокрема в підрозділі «Творення імеників» [1, с. 108-112] виокремлено суфікси, за допомогою яких творять субстантиви з різними значеннями: -ар, -ач (-яч), -ич, -(н)ик, -ак, -ун, -ух, -ець, -тель, -ло, які вказують на заняття чоловіків (*кобзар, слухач, співак, крикун, учитель, міняйло*); на заняття жінок: -иня, -иця, -ха, -уха, -аля (*господиня, чарівниця, цокотуха, ткаля*); -ин, -ич, -енк(о), -ук зі значенням «звідки, хто куди належить» (*міщанин, кравченко, ткачук*); -ій, -к(о), які вказують на «прикмету людей» (*плаксій, слинько*); -ня, -ва, -ота, -ство зі значенням збірності (*комашня, мишва, дрібнота, товариство*); -ло, -иво, -тва для позначення іструментів, знарядь, приладів (*мило, паливо, дратва*); -ня, -ище,

-исько зі значенням місця (*книгарня, селище, житнисько*); -ище, -иськ(о), -юк, -юк(а) -уг(а), -юг(а) зі семантикою згрубілости чи зневажливости (*писисько, котище, коняка, псюк, злодюга*); -а(т)-, -я(т)- зі значенням здрібнілости (*гуся, гусята*) та ін. Тут і далі, як і в аналізованій «Граматичі», подаємо суфікси разом із закінченнями.

В.Сімович звертає увагу на багатозначність, омонімію та синонімію суфіксів: «нераз кілька наростків означало те ж саме, з другого боку можна було бачити, що нераз один наросток мав кілька значінь» [1, с. 111]. Скажімо, наростки -ин(я), -иц(я) служать для утворення фемінітивів та іменників, які «означають речі»: *княгиня, грекиня, німкиня і пустиня, святиня, милостиня; чарівниця, власниця, черниця і каменця, гірчиця, різниця*; наростки -ня, -ва, -ота, -ство виділяють у словах зі значенням збірности і в «подуманих імениках» (абстрактних іменниках): *кацання* (збірн.) і *брехня* (абстр.), *мужва* (збірн.) і *клятва* (абстр.), *жінота* (збірн.) і *доброта* (абстр.), *брацтво* (збірн.) і *дійство* (абстр.); за допомогою наростка -ка творимо слова зі значеннями «предмета дійства», «предмета за прикметою», «дійство», а також «зменшеність чи пестливість»: *казка, вишнівка, лайка, хатка*.

Не оминув увагою автор і чужомовні наростки-суфікси -ія, -ат, -ят, -ист, -ор, -ура, яких «ми вже вживаємо як своїх і творимо ними нові слова»: *доктор, кандидат, література, поліцист*.

Мовознавець звертає увагу на те, що для української мови характерним є використання багатьох суфіксальних формантів зі значенням пестливости: «Здрібнілих та песливих форм уживає наш народ дуже радо і при кожній нагоді. Не тільки в розмові з дітьми, не тільки тоді, коли хочемо викликати до себе співчуття, ... не тільки тоді, як виявляємо свій смуток чи радощі, не тільки балакає зі собою песливими словами пара закоханих, не тільки стрічають ся вони в віршах, у вязаній мові – але й так, у звичайній бесіді, при всяких нагодах, і то без огляду на те, який зміст розмови» [1, с. 95]. Слова зі зменшено-пестливими суфіксами функціонують у системі всіх повнозначних частин мови, напр.: іменники *голівка, голівонька, голівочка*; прикметники *маленький, малесенький, маліський*; займенники *саменький, саміський, самісінський*; числівники

одненький, одніський, однісіцький; дієслова спатки, спатоньки, спатуні, спатунечки; прислівники тамечки, таменьки.

Далі автор наводить суфіксальні форманти зі зменшено-пестливим значенням: іменникові -ець, -чик, -чичок (*гребінець, братчик, зайчичок*); -ок, -очок, -ечок (*млинок, візочок, беріжечок*); -ко, -енько, -ечко (*татко, соловієнько, дядечко*); -ик, -ичок, -иченько (*столік, столичок, кониченько*); -онько (*соколонько*); -сь, -сьо, -уньо (*Петрусь, Антосьо, дідуньо*); -ця, -иця, -ичка, -иченька, -ичечка (*церковця, водиця, травичка, криниченька*); -ка, -очка, -онька, -енька, -ечка (*голівка, голівонька, річечка, подруженька*); -ина, -инка, (-їнка), -инонька, -иночка (*хатина, хатинка, дівчинонька, дівчиночка*); -онька (*рибонька, травонька*); -уня, -уся, -унця (*бабуня, бабунця, Гануся*); -це (*деревице*); -атко, -ятко (*дівчатко, гусятко*); -еня (*паненя, гусеня*); прикметникові, числівникові, займенникові -енький, -онький (*давненький, усенький, дрібонький*); -есенький, -осенький, -юсінький (*милесенький, дрібосенький*); -іський (*саміський, одніський*); -ісінький (*однаковісінький*); дієслівні -ки (*їстки*); -оньки, -очки (*робитоньки, гуляточки*); -уні, -усі (*ходуні, спатусі*); -ці (*купці*); прислівникові -ки (*сидячки*); -ечки, -еньки (*осьдечки, таменьки*).

У підрозділі «Значіння приставок» [1, с. 91-93] вказано на відмінність префіксів-приставок і суфіксів-наростків; зауважено, що деякі приставки можуть збігатися зі словами, зокрема прийменниками, напр., по-, за-, від-, при- та ін. Констатовано також, що є групи префіксів, за допомогою яких можуть утворюватися слова різних частин мови (об(о)-), а є такі, які закріплені за певними частинами мови (най-, пра-, пре- тощо).

«Дуже цікавою й оригінальною прикметою» української мови В.Сімович вважає «зложені приставки». До них належать редуковані префікси попо-, а також утворені поєднанням двох, рідше трьох чи навіть чотирьох різних префіксів: по-над- (*понадкушувати*), по-пере- (*поперевертати*), по-при- (*поприкривати*), по-на-ви- (*понавигадувати*), по-роз-по- (*порозпозичати*), по-по-на-ви- (*попонавигадувати*) та ін.

З огляду на те, що українській мові властива милозвучність, яка створюється багатьма засобами, автор детально виписує умови використання

приставок з-, із-, зі- та у-, в-, які за звучанням і написанням збігаються з відповідними прийменниками.

Творення складних слів розглянуто в підрозділі «Зложені слова» [1, с. 97-99], зокрема подано такі моделі: «імня + імня» (чорний + брови = *чорнобровий*, один + стрій = *однострій*, верба + лоза = *верболіз*), «імня + дієслово» (вода + падати = *водопад*, хліб + робити = *хлібороб*), «дієслово + імня» (пройти + світ = *пройдисвіт*), «цілі слова» (не + слава = *неслава*, ні + се + ні + те = *нісенітниця*). Особливо багато складних слів серед українських прізвищ, оскільки вони часто вказують на різні характеристики людей, рід занять тощо: *Скорохід*, *Тиховод*, *Перебийніс*, *Опрахата*, *Сивошапка*, *Варивода* та ін.

У підрозділі «Як творять ся прикметники» [1, с. 145-148], зазначивши, що в українській мові є багато прикметникових суфіксів, автор подає найбільш уживані. Серед них наростки -ів, -ов, що служать для деривації присвійних (у «Граматиці» *присвійних*) ад'єктивів від назв осіб чоловічої статі (*батьків*, *братова*) та -ин від назв осіб жіночої статі (*мамина*). Суфікси -ов, -ев, -ський, -цький, -ачий, -ячий вказують на належність до чогось (*черешневий*, *буковий*; *громадський*; *гусячий*). Прикметники зі значенням фізичних чи внутрішніх («духових») ознак творяться за допомогою суфіксів -ивий, -ливий, -атий, -астий, -истий (*плаксивий*, *крилатий*). На приблизність ознаки (неповноту вияву) вказують суфікси -ав, -яв (*білявий*). В.Сімович звертає увагу на те, що суфікси -ач, -яч, -уч, -ущ, -мий є прикметниковими, хоча первинно за допомогою них утворювалися дієприкметники від дієслівних основ (*тямущий*, *незрячий*, *ревучий*, *видимий*, *знайомий* і под.). Семантики згрубілости надають прикметникам наростки -енний, -езний, -елезний (*здоровенний*, *величезний*, *довжелезний*), а також уже згадувані з іншими значеннями -ущ, -ющ (*злющий*).

Підрозділ «Як творять ся дієслова» [1, с. 193-197] охоплює дві частини: «Дієслівні наростки» і «Дієслівні приростки». В.Сімович зазначає, що в українській мові багато дієслів є безнаростковими (типу *нести*, *пекти*, *стригти*), і наводить усього кілька наростків: -ну- зі значенням доконаності (*капнути*, *глипнути*), -ону- (*стусоннути*), -і- (*летіти*, *сивіти*), -и- (*робити*), -а- (*думати*), -ува- (*дякувати*, *учителювати*). Твірними базами для похідних дієслів є дієслівні,

прикметникові, іменникові основи, а також вигуки. Автор звертає увагу на ненормативність деяких часто вживаних дієслівних суфіксів, зокрема російського суфікса -ірувати, категорично стверджуючи, що «це явні русизми, яких ніяк уживати не можна» [1, с. 195].

Щодо дієслівних префіксів, то в «Граматичі» виділено такі їхні функції:

- 1) зміна лексичного значення слова чи його відтінків (*дати – продати, додати*);
- 2) зміна виду дієслова (*розуміти – зрозуміти, чинити – вчинити*);
- 3) «неперехідне дієслово роблять перехідним» (*бігти – оббігти, скочити – перескочити*).

У підпункті «Творення прислівників» [1, с. 251-252] наголошено, що слова цього лексико-граматичного розряду утворюються від іменникових, прикметникових, займенникових, дієслівних основ за допомогою суфіксів -де, -уди, -ді, -ди, -ма, -ми (*осьде, дарма, сидьма*). Від прикметників утворюються прислівники за допомогою суфікса -о, -е: *гарно, добре*. За спостереженнями В.Сімовича, багато прислівників постало з відмінкових форм іменників (*верхом, миттю*) та із прийменниково-іменникових конструкцій (*насилу, досвіта*). Дієслівними формами, на думку мовознавця, мотивовані прислівники *нехай* (нехати), *бодай* (= Боже, дай!), *спасибі* (= Боже, спаси!), *стрімголов* (устроми голову!) та ін.

Прийменники, як зазначено у «Граматичі», можуть утворюватися такими способами: прийменник + іменник (*замість, поверх, підчас*), прийменник + прийменник (*понад, зпонад*), перехід інших частин мови, найчастіше прислівників та іменників, у прийменники (*кінець, край, кругом; просто, недалеко*).

Окремо виділено підпункт «Приіменики-приставки» [1, с. 248-249], у якому скрупульозно перелічено їхні варіанти, наведено їхні значення і проілюстровано прикладами: в- (у-, ув-, уві-), від- (од-, віді-, оді-), до- (ді-), з- (із-, зі-, с-, су-), за-, на-, над- (наді-), об-, перед- (пред-, переді-), під- (піді-), по- (пі-), при-, про-.

У підпункті «Як потворили ся злучники» [1, с. 256] зазначено, що вони поділяються на первісні (*i, a, та, бо* тощо), похідні – ті, які походять із інших частин мови (*чи, коли, як, однак, скоро* походять від прислівників; *хоч, мов* – від дієслів; *чим, тим, то* – від займенників) та зложені з двох слів (*отже* – от + же, *немов* – не + мов, *наколи* – на + коли).

Коротко зупинимося на термінології, використаній в аналізованій граматиці. Як видно з наведених цитат, деякі терміни збігаються з усталеними в сучасному термінознавстві, інші ж мають специфічні, питомі українські відповідники з яскравою внутрішньою формою. До перших належать: *словотвір, корінь, закінчення, похідне слово*. Для позначення префікса, суфікса відповідно вжито лексеми *приставка і наросток*, основа іменується *пнем*, префіксальні слова – *сприставковані*, слова, до структури яких не входить префікс, – *безприставкові*, слова без суфіксів – *безнаросткові*, сучасному *твірне слово* відповідає *первісне слово*. Проілюструємо їх уживання реченнями-прикладми із граматики: *Хоч у багатьох словах **наростки** так позливали ся з **корінями** (та **пнями**), що дуже важко пізнати, де воно **наросток**, то все ж у імеників народне вухо **наросток** іще віднайде і все ще значіння його схопить* [1, с. 108]; *Передусім є багато дієслів, що творять ся просто з **коріня**, без ніякого **наростка*** [1, с. 193]; *Але ж що значіння приіменників буває дуже широке.., то й не диво, що й **приставки** надають словам дуже багато ріжних значінь* [1, с. 248]; *Ці всі слова, до яких із переду приставлені **приставки**.., зуть ся **сприставковані*** [1, с. 91]; ***Безнаросткові** слова* [1, с. 89] та ін.

Підтримуємо думку тих сучасних мовознавців, які вважають, що варто було б замість запозичених традиційних термінолексем залучити до сучасного наукового вжитку деякі з названих колишніх термінів та похідних від них: *наросток, безнаростковий* і под.

Оскільки «Практична граматика» була адресована учасникам курсів української мови в таборах полонених і, за словами автора, «має собі за завдання ... зазнайомити читачів із найважливішими законами української мови та прикласти ті закони до життя, себто використовувати ті закони в мові та на письмі» [1, с. 6], то вона написана доступно, з використанням багатьох порівнянь та аналогій для

легшого усвідомлення теоретичних відомостей, з детальними поясненнями, щедро унаочнена прикладами відповідних мовних явищ. Наведемо кілька ілюстрацій для підтвердження висловленого: «Ніюдин народ не живе сам для себе. Таємними стежками, а то й відомими дорогами культурні придбання одного народу переходять до другого. Разом із придбаннями приходять і слова» [1, с. 67]; «Як із коріня (або пня) та наростка створило ся самостійне слово, то на тому не все вже кінчить ся робота мови» [1, с. 101]; «Здавен-давна народ усі предмети, в яких бачив силу, які були творчі (при звірятах), порівнював із чоловіком, паном, творцем сімі, і так створив чоловічий рід... Усе, що було слабе, але родюче, народ порівнював зі жінкою й визначав тим предметам жіночий рід... Усе ж, що було мале, недоросле, ставало середнього роду... Крім того до середнього роду попадало все те, що не було чоловічого й жіночого» [1, с. 104]; «Характеристична риса прикметників така, що вони ступінують ся. Назва ця вийшла з порівняння зі ступнями (східцями) у сходах...» [1, с. 148] та багато ін.

Описуючи словотвірні засоби, автор нерідко вдається до принагідних коротких історичних коментарів, порівняння певних явищ української мови з відповідними в інших мовах, до зауваг щодо культури мовлення, віддання переваги одній формі перед іншою тощо. Напр., говорячи про суфіксальний спосіб творення слів, мовознавець звертає увагу на «перезвук словотворний» (чергування звуків), що супроводжує приєднання деяких суфіксів до твірних основ: «Часто буває так, що корінна голосівка при творенні слів перезвучуєть ся, себ-то переходить на иньчу, н. пр.: ...плету – але: ...заплітаю, схопив – але: хапав» [1, с. 90]. Про функціонування складних слів у нашій мові порівняно з іншими: «...загалом кажучи – зложених слів у нашій мові не так уже багато, і не так надто любуєть ся в них українська мова, як ось н. пр. німецька мова або стара грецька, з якої ми враз із вірою дістали живцем поперекладані зложені слова» [1, с. 98]. Про культуру мовлення й уникання російськомовних впливів: «Творити 3. ступінь на зразок рос. мови, додаючи до 1. або 2. ступ. слівце «самий» – не можна. Вживаєть ся і в нашій мові заіменник **самий, сама, саме** задля найвищого ступня, але ж без прикметника. От ми кажемо: до *самого* долу (низче вже нічого немає), на *самім* верху (вище нема вже нічого), на *самому* споді, в *самій* середині

(ні далі, ні ближче), зі *самого* переду... Усюди чується, що цей заміник висказує щось таке, поза чим нема вже ні більшого, ні меньшого, ні ближчого, ні дальшого. Але ж це з творенням рос. 3. ступня не має нічого спільного»; «Рос. «самий» у таких випадках відповідає наше «що», яке одначе додається до 3. ступня, н. пр.: що найдужчий, що найгірший, що наймолодчий» [1, с. 152] тощо.

Крім того, що ця книга містить виклад навчального матеріалу, вона має ще й іншу мету, яку В.Сімович сформулював у своєму слові «До читача»: «Пускаючи в світ оцю практичну граматику, я нічого більш не бажаю, як тільки того, щоб вона прислужила ся доброму ділу, щоб із неї читачі набрали ся поваги до рідної мови, щоб, пізнавши її закони, впевнили ся в тому, що вона й гарна, й багата й формами, й словами, й що вона має такі завдатки розвитку, що нею вискажеш усі найглибші думки й найтоньчі почування» [1, с. 8].

Висновки. Хоча з погляду сучасності, коли спостерігаємо розширення аспектів вивчення словотвору, формування нових поглядів на відомі проблеми, залучення даних із суміжних галузей знань про мову, такі описи словотвірної системи української мови, які подані у «Практичній граматиці української мови» В.Сімовича, видаються примітивними, однак саме вони були першими кроками на шляху становлення словотвору й заклали підвалини для виділення дериватології в окрему галузь лінгвістичних знань. Вони цінні тим, що систематизували словотвірне багатство нашої мови, вказавши на певні закономірності й виокремивши його специфічні риси.

Література:

1. Д-р Василь Сімович. Практична грамика української мови. Раштат : Видання товариства «Український рух», 1918. 368 с.

References:

Vasyl Simovych. Praktychna hramatyka ukrayinskoyi movy [Practical Grammar of the Ukrainian Language]. Rashtat : Vydannia «Ukrayinskyi ruh», 1918. 368 p. Retrieved from <http://diasporiana.org.ua/movoznavstvo/simovych-v-praktychna-gramatyka-ukrayinskoyi-movy/> [in Ukrainian].

Опубліковано: Василь Сімович про словотвір. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»: журнал. 2023. № 5 (11) 2023. С. 205-215. <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox?projector=1>